

BILTEN RG 35

Bilten Radne grupe za Poglavlje 35
Nacionalnog konventa o Evropskoj uniji

NACIONALNI KONVENT

Nacionalni konvent o Evropskoj uniji predstavlja stalno telo u okviru kojeg se vodi tematski strukturirana debata predstavnika državne administracije, političkih partija, nevladinih organizacija, stručnjaka, privrede, sindikata i profesionalnih organizacija, o pristupanju Srbije Evropskoj uniji.

RADNA GRUPA 35

Cilj Radne Grupe za pregovaračko poglavlje 35 jeste da pomogne proces normalizacije odnosa i unapredi život građana Srbije i Kosova kroz zastupanje predloga praktičnih politika, konkretnih rešenja za implementaciju Briselskog sporazuma i kroz promociju vrednosti Evropske unije.

Radna grupa je otvorena za sve organizacije civilnog društva, profesionalna i akademska udruženja i pojedince-eksperte koji se bave ovom temom.

ANALIZA DOKUMENATA POTPISANIH U BELOJ KUĆI

Dušan Milenković, predsednik Upravnog odbora
e-mail: dusan@cddri.rs

Ovim putem vam predstavljamo analizu koju je Centar za društveni dijalog i regionalne inicijative (CDDRI) objavio neposredno nakon sastanka između Aleksandra Vučića i Avdulaha Hotija u Beloj kući, u okviru dijaloga koji je organizovala administracija predsednika SAD Donalda Trampa 03. i 04. septembra 2020. godine. CDDRI je izneo ocene dogovorenih tačaka, kao i mogućih koristi i troškova.

Naš zaključak je da su dokumenta potpisana u Vašingtonu „pisma o namerama“ koja su potpisali predstavnici Beograda i Prištine, dok predstavnici SAD nisu potpisivali ništa, osim što je Tramp izrazio svoju zahvalnost učesnicima na samom učešću u procesu. Međutim, političke posledice neispunjavanja obećanog mogu biti mnogo ozbiljnije od pravnih.

Od 16 tačaka sporazuma, 8 nema dodira sa „ekonomskom normalizacijom“ iako je to naslov dokumenta. Međutim, CDDRI analiza zaključuje da su međunarodno-politički elementi nadjačali ekonomske u smislu mogućih posledica. Ovaj proces, kao i dokumenti koji su potpisani, posredno naglašavaju kvalitet briselskog procesa jer je 5 tačaka preuzeto direktno iz Briselskog dijaloga. Ovim tačkama se ili utvrđuje već dogovoreno, ili pokušava staviti malo veći pritisak na implementaciju, ali u svakom slučaju ne predstavlja pomak u odnosu na dijalog koji fasilitira EU. CDDRI primećuje da je, kvalitativno, Briselski sporazum daleko temeljniji dokument od vašingtonskih pisama o namerama.

Analiza takođe uočava da je događaj iz Bele kuće veoma važna tačka u istoriji srpsko-američkih odnosa. Nedavna pobeda Džozefa Bajdena na predsedničkim izborima u SAD će staviti na test ovaj nivo odnosa, i biće veoma važno kako će njegova administracija od početka pristupiti i ovim dokumentima, ali i odnosu sa Srbijom.

Što se tiče međunarodnih političkih posledica po Srbiju, potpisan dokument bi mogao da je stavi pred izuzetno velike spoljnopolitičke izazove ukoliko bi se striktno pridržavali potpisanog. Naime, odnos Srbije sa EU, Rusijom, Kinom i velikim brojem zemalja Bliskog istoka bi mogao da bude narušen, i pozicija Srbije bi postala daleko neugodnija u međunarodnim odnosima.

Na kraju dela u uvidima, CDDRI izdvaja poziciju predsednika Srbije Aleksandra Vučića, koji je ovim potpisom dobio „grejs“ period za „punu normalizaciju odnosa Beograda i Prištine“. Faktički, Aleksandar Vučić je kupio još vremena do potpisivanja pravno-obavezujućeg sporazuma sa Prištinom.

Detaljna analiza, tačku po tačku, objašnjava suštinu i domete svake od 16 tačaka dokumenta. Ekonomske tačke su dosta neprecizne i široke da bismo mogli da sudimo o izvesnim dometima, ali njihov okvir daje nadu da bi SAD mogle da značajnije doprinesu rastu privrede u regionu.

Otvaranje kancelarije Međunarodne razvojne finansijske korporacije (DFC) u Beogradu jeste jak signal ka spolja o dobrom stanju srpske privrede.

Ako prođete analizu svake tačke, videćete veoma različite težine svake od tačaka, a CDDRI je izveo zaključak da su ekonomske tačke ipak bile slabije od političkih.

Opšti utisak autora analize je vezan za sadržaj i pomak, ne i moguće posledice jer njih sada ne možemo ocenjivati. Autori su dokument nazvali „klin čorbom“ (Stone Soup), jer veliko šarenilo stavki izgleda kao da je svako iz Trampovog tima ubacio po neku stavku iz svoje nadležnosti, onda su dodali nekoliko već postojećih tačaka Briselskog dijaloga, i na kraju posolili sa nekoliko širokih nepreciznih ekonomskih tačaka. Ceo proces je ocenjen kao deo predsedničke kampanje Donalda Trampa, čemu svedoči da je 6 tačaka uzeto sa njegove agende iako, realno, nemaju nikakve veze sa kosovskim problemom niti normalizacijom između Beograda i Prištine. Autori uočavaju manjak kreativnosti u rešavanju decenijskog problema, i veoma mali pomak iako svi akteri procesa ovo zovu „istorijskim sporazumom“. Na kraju, CDDRI je uporedio ove dokumente sa Briselskim sporazumom, i zabeležio da je potonji daleko precizniji i sadržajniji.

CDDRI je u okviru analize izvukao potencijalne troškove i koristi za Srbiju, te ih ovim putem prenosim u celosti:

Moguće koristi za Srbiju

1. Unapređivanje odnosa sa najmoćnijom silom današnjice, naročito ukoliko Donald Tramp osvoji još jedan mandat u Beloj kući u novembru;
2. Smanjivanje pritiska na Srbiju u pogledu brzog rešavanja pitanja statusa Kosova i Metohije;
3. Moratorijum od godinu dana na pokušaje Kosova* da stekne članstvo u međunarodnim organizacijama;
4. Potpora za unapređivanje regionalne saobraćajne infrastrukture;
5. Stvaranje uslova za brži protok ljudi, usluga, robe i kapitala između Srbije i Kosova* kroz razvoj infrastrukture i integraciju u „Mali Šengen“;
6. Dodatni podsticaji za preduzetnike u Srbiji, naročito nakon predviđenog otvaranja kancelarije Međunarodne razvojne finansijske korporacije SAD u Beogradu;
7. Stvaranje povoljnije investicione klime u Srbiji;
8. Potvrda garancija za zaštitu Srpske pravoslavne crkve na Kosovu i Metohiji;

9. Dodatni podsticaj za konačno rešavanje pitanja nestalih i interno raseljenih lica, među kojima je i veliki broj interno raseljenih i nestalih Srba;

10. Unapređivanje odnosa za Izraelom u ekonomskoj i političkoj sferi, kao i snažnije oslanjanje na pro-izraelske organizacije u SAD.

Mogući troškovi za Srbiju

1. Obavezivanje da će biti uspostavljen jednogodišnji moratorijum na sprovođenje veoma uspešne kampanje povlačenja priznanja, dok se zauzvrat dobija jednak moratorijum na (u poslednje vreme) neuspešnu kosovsku kampanju pokušaja učlanjivanja u međunarodne organizacije;
2. Dvosmislena formulacija koja se može tumačiti i kako se Srbija nadalje (ne samo na godinu dana) obavezala na obustavljanje napora za sprečavanje priznanja Kosova* i stupanja Kosova* u međunarodne organizacije;
3. Narušavanje odnosa sa Ruskom Federacijom zbog približavanja Americi i zbog tačke o diversifikaciji energenata;
4. Narušavanje odnosa sa Kinom zbog obavezivanja da se neće nabavljati 5G tehnologija od „nepouzdatih dobavljača“ (iako se Kina nigde eksplicitno ne navodi, može se zaključiti da su „meta“ ove odredbe kineske kompanije);
5. Narušavanje odnosa sa većim delom država Bliskog istoka (od kojih su neke veoma važni partneri Srbije, poput Turske) zbog odluke da se ambasada Srbije preseli u Jerusalim;
6. Izrael će biti još jedna važna država koja će priznati nezavisnost Kosova*;
7. Bezbednosna pretnja za srpske pripadnike misije UNIFIL u Libanu, čije je sedište na teritoriji pod snažnijim uticajem Hezbolaha;
8. Antagonizacija odnosa sa Evropskom unijom zbog selidbe ambasade Srbije u Izraelu iz Tel Aviva u Jerusalim, kao i zbog činjenice da se o ključnim pitanjima za EU (poput slobode kretanja robe, ljudi, usluga i kapital) pregovaralo van okvira Brisela, pa da čak Brisel nije bio ni adekvatno obavešten o toku pregovora.

Analiza je dostupna [ovde](#)

MEDIJI KAO (POLITIČKO) ORUĐE ZA PRODUBLJIVANJE PODELA IZMEĐU KOSOVSKOG I SRPSKOG DRUŠTVA

Teodora Zahirović, PR menadžerka
e-mail: teodora@gradjanske.org

Mediji imaju ključnu ulogu u informisanju građana o dnevnim događanjima, pa je samim tim i uticaj koji imaju na društvo i formiranje javnog diskursa ogroman.

Način na koji se izveštava o određenim temama, posebno osetljivim, može biti od presudne važnosti kakvo mišljenje će se formirati u široj javnosti. Jedna od takvih tema je i odnos između Srbije i Kosova.

Analiza medija u Srbiji i na Kosovu, koju je početkom ove godine sproveo IPSOS u okviru projekta ALVED*, ima za cilj da identifikuje upravo to - dominantne javne narative u Srbiji i na Kosovu, u okviru odabranih medijskih sadržaja, uzimajući u obzir proces otuđivanja ili „drugosti“ koji se smatra za dominantni proces međusobnog predstavljanja Kosova i Srbije u medijima izveštavanjima obe države.

Rezultati analize medijskog sadržaja su vrlo jasni - mediji u Srbiji i na Kosovu aktivno učestvuju u jačanju osećanja različitosti i otuđenja među ljudima. Druga strana je praktično uvek predstavljena u negativnom kontekstu i uvek kao druga, različita od nas.

Pod uticajem političkih elita, fokus izveštavanja je na održavanju tenzija i stavljanju jedni drugih u jasno određene crno-bele okvire (*Mi vs Oni, izdajice vs heroji, teroristi, žrtve, agresori* itd.).

Mediji u Srbiji odnos prema Kosovu iskazuju veoma eksplicitno, kroz senzacionalizam, širenje lažnih vesti, obmanjujuće

informacije, i snažno emocionalno novinarstvo, istovremeno potpuno prkoseći profesionalnom novinarskom kodeksu ponašanja. Sa druge strane, na Kosovu je sve što je vezano za Srbiju predstavljeno u negativnom kontekstu, sa akcentom na nezavisnost Kosova, ali više u skladu s regulatornim i javnim normama.

Analizirani sadržaj pokazuje da gotovo svi tekstovi sa obe strane sadrže neki nivo polarizacije i stereotipa - na Kosovu je samo 25% analiziranih tekstova u kojima se pominje Srbija napisano u balansiranoj i neutralnoj tonu, bez ikakvih stereotipa. U Srbiji je u pitanju samo 35% takvih tekstova.

Glavni akteri su uglavnom političari, dijalog u Briselu i druge političke teme, dok za ostale teme ima malo interesovanja. O običnom životu i jednog i drugog društva se jako malo zna, što dovodi do iluzije da živimo u dve paralelne stvarnosti. Vesti se biraju i pišu tako da izazovu što veću emociju i stvore podelu, do te mere da se polarizacija prelijeva i na društvene, kulturne ili čak i sportske tekstove, čime se dodatno sužava prostor za ikakvu koheziju ili pomirenje.

Govor mržnje, kao najeksplicitnija forma otuđivanja, zabeležen je u 4% analiziranih tekstova na Kosovu, uglavnom sa fokusom na ratne zločine srpske vojske i policije. U Srbiji je zabeleženo čak duplo više, 8%, od čega najviše u Informeru, više nego u svim ostalim medijima zajedno. Pored govora mržnje u medijima, u Srbiji je zabeleženo korišćenje govora

mržnje i od strane visokih državnih funkcionera - posebno Aleksandra Vulina i upotrebe reči „Šiptar“. Imajući u vidu da je 2018. godine Viši sud u Beogradu sankcionisao upotrebu tog izraza kao govor mržnje, činjenica da predstavnik Vlade redovno upotrebljava taj termin, bez ikakvih posledica, šalje opasnu poruku koja se može shvatiti kao zvanična agenda Srbije prema Kosovu i ljudima koji tamo žive. Sa druge strane, u Kosovskim medijima nije zabeleženo korišćenje pogrdnog naziva za Srbe - „Shkja - Shkije“, što pokazuje izbegavanje javno i profesionalno neprihvatljivog narativa.

Imajući u vidu značaj i uticaj ove teme, političke elite sa obe strane odnos Kosova i Srbije koriste kao sredstvo samolegitimizacije, ali i delegitimizacije političkih protivnika. Pored analize medijskog sadržaja, sveobuhvatna studija obuhvatila je i fokus grupe sa predstavnicima šire javnosti obe države, sa ciljem razumevanja kako i koliko se proces otuđivanja, stvaranja govora mržnje i konfrontacije prenosi i utiče na mišljenje javnosti.

Analiza ključnih nalaza stavova predstavnika šire javnosti sa umerenom političkom orijentacijom daje utisak da posmatramo jednu te istu sliku, ali iz dve različite perspektive.

S jedne strane, registruju se jasno identifikovani slučajevi govora mržnje u srpskim medijima (pre svega u onlajn i digitalnim medijima), kao i pretežno mišljenje srpske javnosti da su mediji odgovorni za negativni stav javnog mnjenja u vezi sa odnosima Srbije i Kosova. Srpska javnost pretežno veruje da su mediji uglavnom odgovorni za trenutni frikcion odnos srpske javnosti prema Kosovu, dok je odgovornost političara relativno podrazumevana, ali ne podjednako jasno definisana, iako neizbežna.

Loši odnosi Srbije sa zemljama u okruženju pripisuju se politici i političkom interesu u određenoj situaciji, ali mediji takođe intenziviraju situaciju jer je to u njihovom ekonomskom interesu.

S druge strane, predstavnici kosovske javnosti pretežno veruju da odgovornost za odnos lokalne kosovske javnosti prema Srbiji i odnosima Srbije i Kosova pripada političkom establišmentu koji generiše govor mržnje, stereotipe i predrasude. Odgovornost medija je daleko manje prepoznata (osim u ekstremnim slučajevima). Štaviše, stiče se utisak da kosovska javnost uglavnom dodeljuje odgovornost Srbiji kao državi i njenim teritorijalnim pretenzijama, srpskim političarima, pa čak i srpskoj javnosti uopšte.

Dok se u analiziranom delu srpske javnosti mogu prepoznati nagoveštaji da je odgovornost za trenutnu situaciju podeljena (odgovorne su obe strane), čini se da ispitanici sa Kosova drugu stranu smatraju jedinom (ili pretežno) odgovornom za ovu situaciju.

Ono što se može zaključiti jeste da iako mediji imaju nesumnjiv uticaj na kreiranje mišljenja i u Srbiji i na Kosovu, ipak se ne smatraju presudnim u procesu pomirenja jer je za tako nešto neophodna politička volja.

Drugim rečima, dok ne bude političke volje, u situaciji kada uređivačku politiku većine medija diktiraju vladajuće strukture, a nezavisni mediji su na rubu egzistencije usled sistematskih napada kojima su izloženi, nastavićemo da čitamo tekstove koji deluju destruktivno i eksplicitno u smeru intenziviranja i provociranja sukoba i podela.

Međutim, pitanje uloge medija u smirivanju odnosa i njihovog uticaja na mišljenje ove dve populacije je ipak neizbežno. Većina ispitanika istakla je umor i prezasićenje od priča koje jačaju tenziju i izazivaju bojazan, i navela da bi bilo dobro da se prenosi više pozitivnih priča, poput priče o srpskoj baki koja živi sama u jednom selu na Kosovu i kojoj komšija Albanac svaki dan donosi hranu.

Kako je istakla jedna ispitanica: „Zaista bih volela da čujem više takvih priča u medijima. Sve postaje drugačije kada s njima delite iste priče. Tada nema podela, nema više njih i nas. Tada smo svi mi.“

Studija daje sveobuhvatnu medijsku sliku kao i analize nekoliko aspekata stanja u medijima na Kosovu i u Srbiji. Kompletanu studiju možete pročitati ovde - [Rezultati analiza fokus grupa](#) (Focus Group Findings) i [rezultati analiza medija](#) (Media analysis).

Napomena: Studija je dostupna samo na engleskom jeziku.

*O projektu ALVED

Istraživanje je sproveo IPSOS Strategic Marketing, inicirala ga je Peaceful Change initiative – PCI, kao deo projekta ALVED (Amplifying Local Voices for Equitable Development/Jačavanje lokalnih glasova za ujednačeni razvoj). Reč je o projektu u trajanju od 30 meseci koji finansira Conflict, Security and Stability Fund (Fond za konflikte, stabilnost i bezbednost) Vlade Ujedinjenog Kraljevstva. Na realizaciji ovog istraživanja radi konzorcijum organizacija sastavljen od Peaceful Change initiative – PCI (London), People in Need – PiN (Prag), Gradjanske Inicijative/Civic Initiatives (Beograd), Peer Educators Network – PEN (Priština) i Aktiv (Mitrovica).

Projekat ima za cilj da promoviše, istraži, razvije i implementira inovativne prakse koje će omogućiti inkluzivni proces donošenja odluka koji uspešno prevazilazi barijere između različitih grupa u Srbiji i na Kosovu i doprinosi pogodnom ambijentu u kojem će inkluzivna demokratija zaživeti i imati pozitivan uticaj na živote ljudi.

O Fondu za razvoj severa Kosova

Transparentnost u funkcionisanju Fonda za razvoj je u najmanju ruku upitna, i to u svim svojim fazama. U javnosti je jedino poznato da Fondom upravlja Upravni odbor od tri člana kojim predsedava Specijalni predstavnik Evropske unije. Međutim, ne postoji javni dokument koji opisuje razvojne ciljeve ili očekivane rezultate koji se žele postići sredstvima Fonda, niti postoje merljivi pokazatelji uspeha. Takođe nema informacija o modalitetima upravljanja Fondom, sistemom izveštavanja ili mehanizmima komunikacije sa građanima, piše u autorskom tekstu Dragiša Mijačić iz InTER-a.

Od svog nastanka do danas, u ovaj Fond se slilo 16,2 miliona evra. Najviše sredstava je uplaćeno 2014. godine, nešto preko 4,5 miliona evra. Nakon toga, svake sledeće godine opadao je priliv sredstava, a od 2019. godine ti iznosi su znatno manji od milion evra godišnje.

Kako su utrošena sredstva iz Fonda za razvoj i koji su nedostaci u funkcionisanju i transparentnosti Fonda, pročitajte [OVDE](#).

BCBP: Kosovo – šta građani znaju, misle i osećaju?

Iako većina građana Srbije veruje vlastima i podržava rešavanje kosovskog spora, polovina ne zna šta je cilj pregovora Beograda sa Prištinom. Svega jedna petina misli da je krajnji cilj vlasti očuvanje teritorije Srbije (u skladu sa Rezolucijom 1244) dok polovina smatra da bi to bio i idealni ishod pregovora. Međutim, većinski negativni stavovi prema kosovskim Albancima, zatim sumnje u pozitivan ishod pregovora i mogućnost trajnog mira između Srba i Albanaca na Balkanu, ukazuju na postojanje kognitivne disonance. Drugim rečima, građani imaju jaku želju da se Kosovo vrati, ali im je neprihvatljivo da kosovski Albanci imaju neku značajniju ulogu u javnom životu Srbije.

Postojanje ovakvih suprotstavljenih stavova kod građana postoji godinama unazad: podržavaju dijalog Beograda i Prištine a ne vide mogućnost suživota Srba i Albanaca; podržavaju sporazume iz Brisela i Vašingtona, ali ne vide korist od njih, itd.

Podaci iz istraživanja ukazuju na meku moć vlasti da utiče na stavove građana i oblikuje javno mnjenje budući da se većina građana (64%) informiše o odnosima Kosova i Srbije preko televizije, i to javnog servisa. Vlast očigledno ima "alate" da utiče na građane da joj bezuslovno veruju, ali ih ne koristi da normalizuje odnose između dve zajednice i dva naroda.

Analiza je dostupna [OVDE](#).

Nalaze istraživanja javnog mnjenja o kosovskom sporu su analizirali istraživači Beogradskog centra za bezbednosnu politiku Maja Bjeloš i Bojan Elek.

U pogrešnoj ulici: zašto Srbija neće otvoriti niti jedno poglavlje do kraja godine

Bez napretka u ključnim poglavljima, 23, 24 i 35, pregovori o članstvu mogli bi se zaustaviti. Da stvar bude još gora, kao društvo postali smo veoma „distancirani“ od ideje članstva.

Nažalost, sve je izvesnije da Srbija ove godine neće otvoriti nova poglavlja u pristupnim pregovorima sa Evropskom unijom. Ovo je, inače, prva godina u kojoj se to dogodilo od početka pregovora u januaru 2014. godine. U tim ključnim poglavljima, 23, 24 i 35, nije bilo napretka i, kao što je poznato, bez napretka u tim poglavljima pregovori o članstvu mogu se zaustaviti. Istovremeno, kako je Vlada Međak ispravno primetio, sami smo sebi „nametnuli“ dodatne kriterijume: na primer, kako vodeći političari pričaju o EU u svojim javnim nastupima. Očigledno loše, inače ne bi bilo takvih kriterijuma.

Činjenica je da se Srbija nalazi u specifičnoj situaciji sa Kosovom – sličnoj, ali samo sličnoj onoj u kojoj se Kipar našao uoči 2004. godine. Naravno, odbijanje Beograda da nastavi dijalog rezultiralo bi i suspenzijom pristupnih pregovora (bez obzira na dostignuća na drugoj strani, strani „reformi“). Ali Kosovo se predugo koristi kao izgovor za jačanje autoritarne vladavine, obesmišljavanje demokratskih institucija – pre svega parlamenta – i slabljenje uloge nadzornih tela. Otuda i novi kriterijum „funkcionisanja demokratskih institucija“ kao odgovor na situaciju u Srbiji.

Tekst u celosti pročitajte [OVDE](#).

Autor teksta je dr Marko Savković, izvršni direktor Beogradskog fonda za političku izuzetnost

SPORAZOOM: SUOČAVANJE SA PROŠLOŠĆU

U novoj emisiji Sporazum govorilo se o suočavanju sa prošlošću u svetlu potvrđenih optužnica Specijalizovanih veća u Hagu protiv nekih od vođa bivše OVK i nestalih i raseljenih lica.

Gosti su bili: izvršna direktorka Nove društvene inicijative Jovana Radosavljević, izvršni direktor Fonda za humanitarno pravo u Prištini Bekim Bljakaj i programski direktor Inicijative mladih za ljudska prava u Beogradu Ivan Đurić.

Emisija je dostupna na [linku](#).

TV emisija „Sporazoom“ snima se u Severnoj Mitrovici u studiju Centra građanske energije koji je deo NVO Aktiv. Projekat je finansiran od strane Kosovske fondacije za otvoreno društvo (KFOS).

U Biltenu Radne grupe NKEU za Poglavlje 35 se iznose stavovi o pregovorima između Beograda i Prištine, prednostima i posledicama ponuđenih rešenja na stanje demokratije i društva u Srbiji, položaj i zaštitu etničkih zajednica na Kosovu, regionalnu stabilnost i pomirenje, Evropske integracije Srbije i druge važne teme od interesa za razvoj našeg društva. U biltenu se objavljuju tekstovi i stavovi članica Radne grupe, ali se daje mogućnost i drugim društvenim i političkim akterima da iznesu svoje stavove po pitanjima od značaja za Poglavlje 35. Bilten se objavljuje jednom mesečno, distribuira se putem elektronske pošte, i može da se preuzme sa internet stranice Nacionalnog konventa o Evropskoj uniji, kao i sa stranice Instituta za teritorijalni ekonomski razvoj (InTER) koji koordinira radom Radne grupe za Poglavlje 35 i uređuje sadržaj biltena.

BILTEN RADNE GRUPE NACIONALNOG KONVENTA O EVROPSKOJ UNIJI ZA POGLAVLJE 35

Broj 35 (Novembar 2020.)

poglavlje35@regionalnirazvoj.org

www.eukonvent.org

www.regionalnirazvoj.org

Mišljenja i stavovi izraženi u ovoj publikaciji ne odražavaju neophodno zvanične stavove Ambasade Kraljevine Norveške, Balkanskog fonda za demokratiju Nemačkog Maršalovog fonda SAD, kao ni Nacionalnog konventa o Evropskoj uniji, niti InTER-a.